

V. LETNIK — 1. ŠTEVILKA
FEBRUAR 1980

Maša

OSKUPNOST

glasilo szdl ljubljana moste-polje

25. Maj

UMETNIŠKA PRILOGA

Ob 30-letnici smrti Lovra Kuharja- Prežihovega Voranca

Prežihovemu Doberdobu se po kraju nastajanja priključuje tudi tretji njegov roman JAMNICA.

LOVRO KUHAJ — PREŽIHOV VORANEC je v začetku l. 1940 živel v raznih krajih Ljubljane in okolice, med drugim tudi v Sneberjah. O tem, kako je avtor pri Francu Hlebšu v Boščečnikovem inlinu s strojem pisal Jamnico, je Marija Kuharjeva povedala anekdoto:

V podstrešno sobo je stopil človek, ki mu niso zaupali in ker je med Prežihovimi natipkanimi polami našel tudi bankovec, je pomislil na ponarejevalca denarja. Dogodek je takrat pospešil, da se je Prežih preselil iz Hlebčevega mlina.

Jamnico je torej Prežih začel pisati v Sneberjah. V Zagreb je v začetku l. 1941 vsekakor prinesel že precejšen del tipkopisa tega »romana soseske«, a vojna je zavrla tisk. Prvič je izšel šele po osvoboditvi l. 1945.

Iz tega najboljšejšega Prežihovega dela objavljamo odlomek iz 7. poglavja II. dela.

DIKTATURA NA VASI

Razen zimskega dela pa še druge stvari soseski niso dale pokoja. To so bile v prvi vrsti občinske volitve, ki so bile zdaj vnovič razpisane. Kljub temu je bila Jamnica zadovoljna, da so bile volitve razpisane na zimo, kajti pozimi je bilo za take stvari vedno več časa kakor poleti. Volilni boj je bil tokrat zelo hud. Nasproti sta si stala dva tabora. To pot je bilo že izven vsakega dvoma, da bo Jamnica imela dve volilni listi. Glavni in močnejši tabor so predstavljali župan Dvornik in njegovi pristaši, opozicija pa se je spet zbirala pod vodstvom Permanovega Ahaca in njegovih jamniških pripadnikov. Globoko izhojene steze k jamniškim pragom so pričale, s kakšno vneto se je Jamnica to pot vrgla na agitacijo.

Na svetih Treh kraljev dan je bilo pri Apatu kljub pozni uri še precej gostov: bile so zasedene kar tri mize...

Pravkar so si bili spet v laseh. Pri kmečki mizi je stal Bunk in kričal proti delavski mizi za vrati:

»Od koga pa delavec živi, to mi povejte, od koga delavec živi? Ali ne živi od kmeta, ves svet živi od kmeta...«

Od delavske mize mu je Dovganoč prav tako kriče odgovarjal:

»Bunk, vino govori, vino govori...«

Kdo ve, kako bi se bil zdaj ta vozec razvozlal, ko bi ta hip ne stopil v sobo Apatov sin Zep. Ko je sprevidel, za kaj gre, je zmagovito zavpil po sobi:

»Zastonj se pripravite, volitev ne bo...!«
Ko da bi odrezal, je v sobi nastala tišina

in obrazi vseh pivcev so nejeverno zastrmeli proti Zepu. Ta je napravil še važnejši obraz, pustil goste nekoliko čakati, nato pa je vzkliknil:

»Volitev ne bo. Kralj je proglašil diktaturo, parlament je razpuščen in volitve so prepovedane...«

Razen župnika Vireja so gotovo vsi gostje prvič v življenju slišali besedo »diktatura«, posebno domača pa ni bila niti njemu. Sprva je na vsa omizja legla neka skrivna, pol radovedna, pol boječa zadrega, ki je povzročila, da so vsi sklonili glave. V sobi je nastala globoka tišina. Že bolj ali manj okajeni možgani so začeli naporno vrtati v novico. Ker pa nihče ni mogel kaj pametnega reči, so pivske roke kar same od sebe začele segati po posodi na mizi, nakar se je začelo grgranje goltancev in pljuskanje pijače. Pijača je zadregu nekoliko poplasknila in posledica je bila, da so gostje začeli strmeti najprej drug v drugega, potem pa je miza za vrati začela strmeti najprej kakor en sam obraz proti kmečkim mizam in narobe. Od vsega, kar so gostje pravkar čuli, so razumeli le dve stvari: volitev ne bo in parlament je razpuščen. Prva stvar je pri vseh izzvala neke mešane občutke in pivcem se je zazdelo, da so s tem nekako prizadeti tudi sami. Novica o razpuščenem parlamentu pa je v delavskih in kmečkih možganih vsaj v prvem hipu zbudila občutke prijetne škodoželjne naslade. Parlament je bil Jamničanom nekaj tujega, sovražnega, nanj so gledali kakor na nekaj nepotrebne, ako

že ne popolnoma škodljivega. Podobno so, vsaj na tihem, mislili tudi tisti, ki so kot strankarji pomagali tu pa tam pošiljati poslance v parlament. Poslanca so videli navadno le ob volitvah. Kdo ve, kaj vse se godi v tej čudni hiši tam doli v Beogradu? Navadno ni prihajalo kaj prida od tam. Vsa ta zadeva s parlamentom je bila podobna človeku, ki žveče smolo, ki melje in melje, a tvarina je vedno ista in vedno enaka...

Osuplost je najprej popustila pri kmečkih mizah. Mladi Munk se je zmagovito obrnil proti delavski mizi in zavpil:

»Ho, ho, zdaj pa imate volitve...«

Za njim je zavpil Bunk, obrnjen v isto smer:

»Zdaj pa le zmagajte, če morete...!«

Medtem je začel Zep, ki je prisedel k eni izmed kmečkih miz, razlagati okoli sedečim kmetom podrobnosti o diktaturi. Kmalu so mu začele prisluškovati vse tri mize. Slišal se je samo njegov glas:

»Zagotovo bodo prišli zdaj boljši časi.

Dosihmal je korupcija vse ovirala. Korupcija in strankarstvo. Same stranke so bile; kdor ni maral delati, si je ustvaril svojo stranko. Zdaj je konec tega. Odsihmal se bo predvsem gledalo na gospodarstvo. Lesna trgovina, ki že skoraj spi, bo spet začela iti. Gledalo se bo na izvoz. Država mora dobiti valuto v hišo. Brez tega ne gre. Kralj je prav storil, ko je vzel vso oblast v svoje roke...«

Spočetka mu ni nihče pritrjeval, niti Apat ne, ki je današnji položaj gledal s povsem
(Nadaljevanje na 8. strani)

JANEZ ŽAGAR je po rodu s Panc. Rodil se je l. 1903. Po osnovni šoli na Lipoglavu in na Prulah se je vpisal na ljubljansko klasično gimnazijo, zaradi bolezni šolanje prekinil, dokončal dveletno dramatsko šolo v Ljubljani in na karlovški gimnaziji maturiral.

Sprva se je preživljal s priložnostnimi deli, pisal, pesnil in prevajal, režiral in igral na amaterskih odrih predvsem v Ljubljani, bil novinar, reporter, akviziter in končno idejni vodja, urednik založbe in revije Modra ptica (MP) od prvega do zadnjega letnika (od začetka l. 1929 do začetka l. 1941). Med okupacijo je po sklepu OF in po dogovoru kulturnih delavcev z MP prenehal, po osvoboditvi pa je nekaj časa prevajal, nato pa se zaposlil v uredništvu Kmečke žene, kasneje Naše žene, kjer je delal do upokojitve. Užival jo je le nekaj let in po kratki hudi bolezni je l. 1972 umrl.

Literarno pot je nastopil že v dijaških letih, sè uspešno predstavil s sodobno družbeno dramo Vrtinec (edina tiskana igra — l. 1925), igrali pa so v Ljubljani tudi tragikomedijo Zaroka in igro Razdejanje; obe in še druge igre so ostale v rokopisu.

Ob delu pri vodstvu MP je našel le malo časa za pisanje. Objavljal je knjižne ocene, pa tudi svoje zapiske in črtice (npr. Oče, Zgodba o usmiljencu, Idila ob petrolejki) in pesmi (npr. Pomladni soneti, Kakor ptič sem) ter prevajal Gorkega, Tolstoja, Klapko, Tarleja, Mukerdzija, Klista, Černiševskega.

V prvem letniku MP je objavil **SREČANJE S SMRTJO**.

SREČANJE S SMRTJO

Prijatelj, ki smo ga včeraj pokopali, mi je nekaj dni pred svojo smrtjo povedal tole zgodbo:

Ko sem bil še deček, star kakih dvanajst let, sva se vračala z očetom od oddaljenih sorodnikov v temni noči po dve uri dolgi samotni poti domov. Pravkar sva zavila v ozek klanec, ki ga je obdajal na eni strani

star, neprodiren gozd, na drugi pa strme skalne pečine. Oče je šel naprej, jaz za njim. Dejal sem že, da je bila trda noč.

Nenadoma je spregovoril oče:

»Vidiš, temu klanecu pravijo Stehan.«

»Stehan,« sem ponovil; ime pa se mi je zdelo zelo čudno.

»Tukaj so nekoč obešali zločince,« je dodal. Še danes je marsikoga strah, če mora sam tu skozi.«

Nad pečinami je v tem trenutku zaklicala sova: -U-h-u-! Zazdelo se mi je, da me je stresel mraz. Hotel sem očeta povprašati o obešencih, a sem samo rekel:

»Soval!«

»Da, pomlad je, ko gredo fantje na nabore.«

Zagledal sem vojsko pred seboj in mrtvece, ki so popadali.

»Pa zakaj je ljudih strah?« sem vprašal.

»Ne vem zakaj. Pravijo, da obešenci tavajo zdaj po gorah in vale kamenje na ljudi, ki hodijo mimo.«

»In kaj je potem, ako jih vale?«

»Pobijejo jih.«

Tedaj se mi je zameglilo pred očmi. Gozd se je nagnil čez sotesko in se dotaknil s svojim vrhom skalnih pečin, da je zakril nebo nad nama. Začul sem ropot in krik, potem pa sem stekel v nepopisni grozi in brez misli dalje.

Ves zasopel sem prišel domov. Vprašali so me, kje je oče. Stisnil sem se v kot in rekel:

»Kmalu pride, menda.«

Očeta pa ni bilo; ne zvečer, ne drugi dan.

Četrty dan pa so ga našli vrh Stehana s prebito glavo in mrtvega. Odkod njegova rana, niso mogli ugotoviti.

Ko sem šel za njegovim pogrebom, se mi je nenadoma zazdelo, da sem tisto noč videl, kako se je oče opotekal in se slednjič poleg mene zgrudil; jaz pa sem zbežal, sluteč bližino smrti.

Ob progli

(Foto: JANEZ JUVAN)

IVAN RESMAN ni globlje zaživel z našo občino. Po rodu z Otoka pri Mošnjah (r. 1949) pa je kot železniški uradnik delal nekaj let pred upokojitvijo l. 1903 tudi na železniški postaji v Zalogu. Tja je bil premeščen potem, ko so ga kot rodoljuba prestavljali v razne kraje na Slovenskem, Hrvaškem in Tirolskem. Umrl je prve dni l. 1905 v Ljubljani.

Svoje slovenstvo je izpovedoval tudi v pesmih in l. 1901 je izdal zbirko lirskih pesmi **MOJA DECA**. Iz tega okvira objavljamo pesem

VIHAR

Po morju vetrovi
mi čolnič pode,
peneči valovi
krog njega šume.

Le čoln mi podite,
bogovi vetrovi,
vode, le grozite,
ni strah me valov.

Utrujen sem v bojih
in vajen krmar,
ker v dnevih je mojih
vseh divjal vihar.

Baje je pripravljala tudi drugi zvezek svoje pesniške lirike, a utrujenemu od življenjskih bojov mu to ni več uspelo. Verjetno pa je v njem predvidel tudi zadnjo svojo objavljeno pesem v Ljubljanskem zvonu 1904. leta

SMRT

Prečuden duh mi plove tod...
ta kraj — mrtvaški duh poji —
Ti smrt — ? Pokaj se krivaš v kot,
kaj skrivaj se obraz reži...?

Oj, nisem ne plašljivec jaz,
le stopi bliže mi s kosó...
in če potekal moj je čas —
pokòsi trudno to glavó...

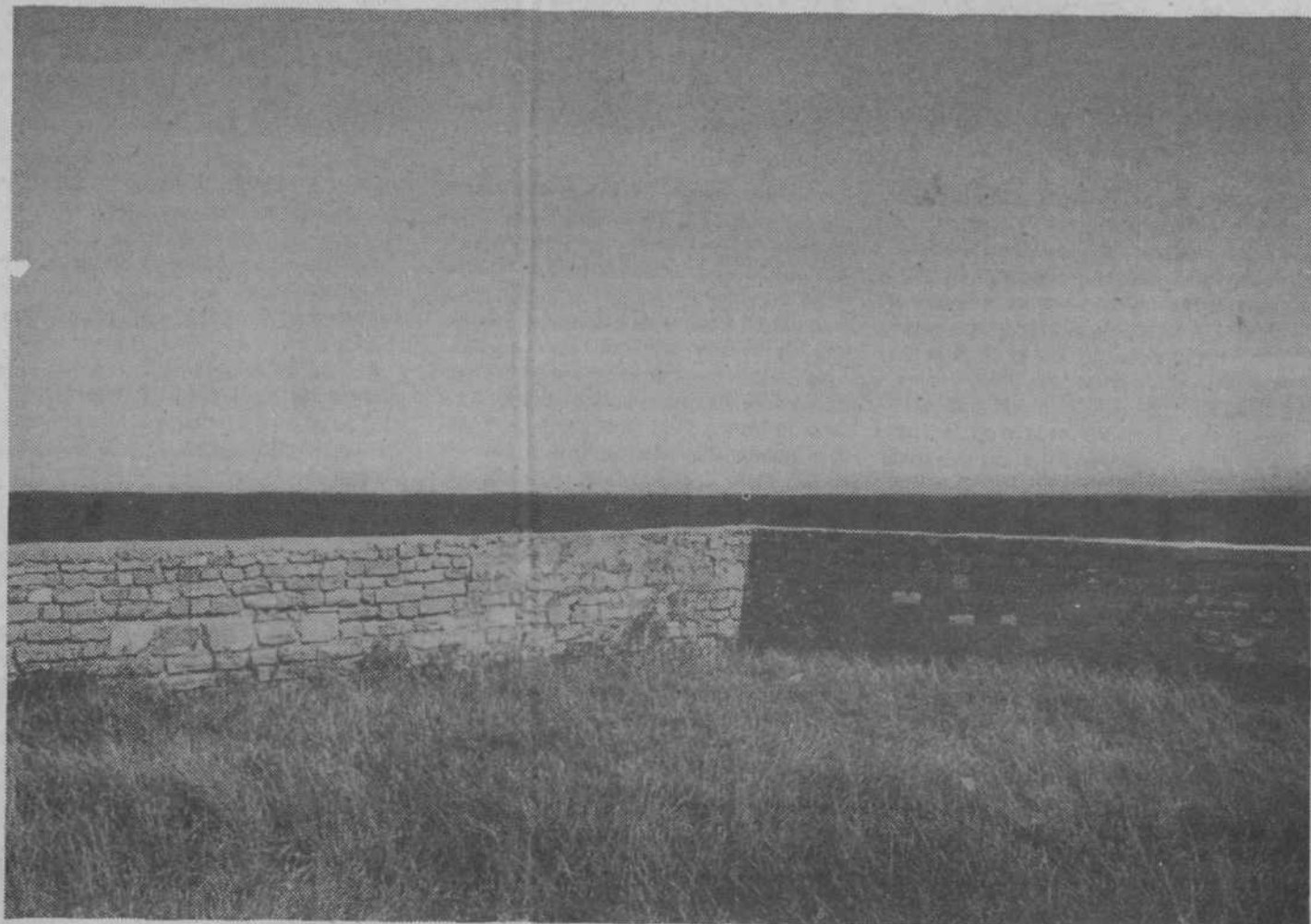

Foto: ZORAN VOGRINČIČ

Dobro se držite! Živela svoboda!

Leta od 1937 do 1941 je mogoče šteti med plodnejša in uspešnejša leta predvojne dejavnosti KP v bivši občini Polje in njeni širši okolici. Vpliv partije med množicami je v teh letih neprestano naraščal. Raslo in krepilo se je vseljudo antifašistično frontovsko gibanje. Mladina je vse bolj zapuščala klerikalna in nacionalistična društva ter se vključevala v Vzajemnost ter Društva kmečkih fantov in deklet. Mnogi mladinci pa so na pobudo partije ostali v režimskih društvih in tam nadaljevali z delom. Sokoli in klerikalci so se krčevito bojevali, da bi obdržali mladino v svojih vrstah. V ta namen so izkoriščali narodnostna oziroma verska čustva mladih, klevetali napredno enotno delavsko — kmečko frontovsko gibanje ter blatili komunistično partijo in njene ideje.

Takratni župnik v Polju Janez Kete, karsnejši vojni zločinec, piše v svojih spominih: »S svojim podtalnim delom si je pripravil komunizem toliko trdna tla, da je nato izrabil lahkomišelnost tedanjih oblasti in pod videzom legalnosti ustanovil svojo organizacijo Svoboda (delavsko kulturno društvo Svoboda — op. p.) in kasneje Vzajemnost (delavsko kulturno društvo Vzajemnost — po. p.), ki sta bili že čisto javni legli komunizma ter tamkaj načrtno vzgajal mladino v revolucionarnem duhu... Znašli smo se pred žalostnim dejstvom, da od članov poljskega Sokola ni niti eden simpatizer, še manj pa aktivni delavec proti komunizmu«.

Izdajalec dr. Matija Škrbec pa ugotavlja: »Njene podružnice (društva Svoboda in kasneje Vzajemnost — op. p) so bile ustanovljene tudi v Kašlju, Zadobrovi in Snerberjah okoli l. 1924. Tako se je enotnost katoliškega kulturnega in vzgojnega dela v župniji nekako razbila, kar je olajšalo komunizmu vdor v krščanske vrste«.

Tako se torej veljaki in vodje klerikalnega protirevolucionarnega in protinrodnega gibanja ocenjevali položaj in morali priznati, da na tem območju izgubljajo svoj vpliv med množicami, posebno med mladino.

Medtem pa je KP znala oceniti položaj in vse bolj grozečo nevarnost agresivnega in nasilnega fašizma v svetu in pri nas. V tem času je imel rajonski komite v Polju mnoge neposredne stike z vodstvom partije. Posebno je k poglavljenemu delu partijskih organizacij prispeval Edvard Kardelj, ki je v tem času živel in delal v hiši Roze in Poldeeta Mačka, sekretarja rajonskega komiteja. Nasploh je imel Edvard Kardelj neprestane stike s komunisti tega področja ter vodil debatne večere in predavanja o idejnih smereh marksizma ter o položaju pri nas in v svetu.

Komunisti so na terenu nenehno, tako

rekoč vsakodnevno in z vso možno zagnanostjo iskreno in odkrito razgaljali prikrita namene fašističnih agresorjev, namene neljudskih režimov in njihovih strank.

Organizirali in vodili so mnoge akcije in boje za narodnostne in socialne pravice. Take so bile akcije brezposelnih med veliko ekonomsko krizo 1934—35, taka je bila stavka papirničarjev 1936—37. Partija je znala izredno razgibati množice, da bi podprle opozicijo ob državnoborskih volitvah l. 1935, organizirala uspešno opozicijsko listo ob občinskih volitvah l. 1936 in podporo liste Leskoška in Škrjanca ob državnoborskih volitvah l. 1938. Partija se je posebno angažirala pri podpori španski republiki 1936—39 in zbirala pomoč za španske dobrovoljce, izgnane v taborišči Girs in Arqelles.

Spričo tega protiljudski režimi vendarle niso imeli prostih rok v svoji reakcionirani politiki in v protiljudskem početju. Zato so nenehno preganjali komuniste in znane revolucionarje. Še več: decembra l. 1939 je prišlo tako daleč, da je vlada Cvetković — Maček dopolnila že tako neljudski zakon o zaščiti države, ki je bil naperjen predvsem proti komunistom, še s členom 12 a, s katerim je po fašističnem vzoru uvedla koncentracijska taborišča. Pod udar tega zakona so prišli najprej najvidnejši komunisti.

Policijsko-žandarmerijski aparat je dobil posebna navodila za pregon komunistov in znanih revolucionarjev v koncentracijska taborišča. Iznenada so se zvrstile aretacije po vsej Jugoslaviji. Ko je bilo vodstvo partije s tem seznanjeno, je ukrenilo vse, da bi čimmanj komunistov padlo v roke policiji. Skušali so se umakniti v ilegalo — vendar ne v strogo ilegalo, kajti delo na terenu med množicami je zahtevalo stalno njih prisotnost. Edvard Kardelj se je z ženo Pepco preselil iz Zadobrove na Ježico. Policija pa je stala na preži in 6. februarja l. 1940 sta bili aretirani Pepca Kardelj in Angela Dovč-Ocepek.

Obe dolgoletni članici partije, znani revolucionarki in borki za pravice delavskega razreda, sta sodelovali v mnogih akcijah, ki jih je organizirala KP najsi bo v Saturnusu, kjer sta bili zaposleni, ali na terenu Polja in širše okolice.

Bili sta nadvse vztrajni, zanesljivi in čvrsti komunistki, ki sta znali organizirati in razgibati množice ter jih popeljati v boj za njihove pravice.

Spominjam se ju iz teh burnih časov in skupnega sodelovanja v mnogih akcijah: ob pohodu brezposelnih, pri stavki papirničarjev in delu ob volitvah, pri organizira-

nju pomoči španski republiki. Obe sta bili članici Svobode in kasneje vzajemnosti ter v teh društvih aktivno sodelovali. Z veliko vnmemo in mnogo požrtvovalnosti pa z ljubeznijo sta ostali med svojimi kolegicami delavkami, med množicami, in nenehno tolmačili taktiko boja, jih bodrili in pomagali reševati težke probleme takratnega delovnega človeka.

Obe sta bili stalno povezani v partijski celici, se udeleževali številnih sestankov, bili na važnih konferencah in partijskih posvetovanjih. Kot delegatki sta bili izbrani na našem območju za partijsko konferenco v Joštovem mlinu pri Celju.

S svojim humanim odnosom do ljudi in svojim delom sta si pridobili tudi osebno močan ugled in vpliv med delavkami in delavci v svojem okolišju in širši okolici, še posebno pa v tovarni.

Nimam namena in nisem poklican, da pišem biografijo teh dveh žena in vsega njunega dela, ki sta ga z vso veliko ljubeznijo opravljali za partijo in njen ugled, za boljše življenje delovnega človeka. Tudi ju ne poznam dovolj in naj se zato omejim le na nekaj svojih spominov iz te dobe. Takoj pa naj se začuden vprašam, zakaj je režim in njegov policijski aparat imel za potrebno, da ju izolira in izžene v taobrišče! Vsa napredna javnost je bila ogorčena in je protestirala proti takim metodam režimske policije.

Za partijo pa je bil to hud udarec. Kot po vsej Jugoslaviji, se je tudi pri nas začel organiziran, načrten boj za odpravo člena 12 a, zakona o zaščiti države in proti ustanavljanju koncentracijskih taborišč.

Do najbolj odločnega protesta na našem terenu je prišlo, ko so iz ljubljanskih zaporov transportirali internirance v taborišče v Bileči.

Policija se je prestrašila množic, ki je protestirala na ljubljanski železniški postaji že ob prvem transportu internirancev. Zato je drugi transport usmerila na postajo Zalog.

Določeno je torej bilo, da se vlak ustavi v Zalogu. Partijski rajonski komite oziroma njegov sekretar Polde Maček je prek ilegalne zveze prejel iz zaporov sporočilo 24 ur pred odhodom vlaka: celotna policijska akcija z močnim oboroženim spremstvom za izgon druge skupine internirancev v Bilečo, da bo potekala prek postaje Zalog. Kot blisk hitro se je porodila ideja in takoj je bila tudi sprožena akcija, da bi bilo prepredeno ali vsaj zadržano nemoteno uresničevanje načrta, ki si ga je zamislila policija.

Istega dne so bili komunisti, simpatizerji in mladinci ožje in širše okolice, posebno pa Založani, o tem obveščeni in naprošeni, naj se udeležijo protestnih demonstracij na zaloški železniški postaji. Sporočeni

in dogovorjeni so bili tudi način demonstracij, vzkliki in podobno. Sprožena je bila ideja, naj bi bil na poti iz Ljubljane v Zalog nasilno ustavljen policijski transport. Večje sabotažno dejanje sicer ni prišlo v poštev, ker bi bili lahko pri tem prizadeti tudi interniranci. Najbolje je bilo poskusiti predreti plašče na kolesih avtomobilov. Skovani so bili močni ostri žebli in nabiti na dve močni deski. Zvečer pred prihodom vlaka sta bili nastavljeni na kolesnice ceste pri križišču Kamnarjeve ulice z Zaloško cesto v bližini današnjega podjetja Petrol. Zavedali smo se, da s tem ne bomo onemogočili izгона aretiranih v taborišče, vendar bi verne iz. Valce režimske politike in policijsko poveljstvo spravili v veliko sramoto. Kljub dobri volji pa želenega uspeha ni bilo. Žebli se niso zasadili v gume in avtomobili so z nekaj ropota odpeljali naprej.

Vse drugače pa so se stvari odvijale potem na zaloški železniški postaji. Zbralo se je mnogo demonstrantov, ki so zasedli čakalnico in prostor pred postajnim splotjem — kljub prisotnosti vevških žandarjev s Sušnikom na čelu. Policijski avtomobili so — prej previdno kot ne — zapeljali za čakalnico, žandarji pa so skušali na hitro in dovolj grobo zgnati internirance v čakalnico ter jih izolirati od množice demonstrantov. Toda ti so se na silo vrnili med internirance in se začeli poslavljati od svojih dragih. Slišati je bilo parole: Dobro se držite, Pepca, Angelca in vsi drugi! Dol s terorjem! Dol s tako vladol! Dol s fašizmom! Zivela svoboda! in podobno.

Medtem je iz Ljubljane pripeljal potniški vlak z delavci in skupina demonstrantov se je še povečala.

Nastal je splošen metež. Žandarji so skušali zrinuti množico s postaje, policijski agenti pa so čuvali zapornike.

Končno so uspeli spraviti zapornike v vagone transportnega vlaka. Ko so demonstranti podajali roke in darila internirancem, je policijski agent nesramno udaril Angelco. Množica, ki je to videla, je zaglala še večji hrup in vzklikala: Fuj policija! Angelca sama je o tem kasneje povedala: »Spominjam se, da je prišel na kolodvor tudi moj oče. Ko sem mu hotela dati roko, me je Kuhovič odrinil in udaril, da sem imela podpluto oko. Jaz pa sem se obrnila in ga dvakrat udarila nazaj«.

Končno je vlak z zamudo le odpeljal, na postaji pa je množica še naprej protestirala, dokler tudi žandarji niso odšli, ker nikakor niso uspeli razgnati ogorčene množice.

Na postaji pa so bili tudi ovaduhi, ki so izza plotja spremljali dogodke. Ti so kasneje denuncirali njim znane demonstrante in mnogi od njih so bili kaznovani ali z zaporom ali z denarnimi globami.

Demonstracije v Zalogu so imeli velik odmev. Protesti in demonstracije proti ukrepom vlade Cvetković — Maček so se nadaljevale v raznih krajih Slovenije in Jugoslavije.

Interniranci v Bileci so bili pod strogim nadzorom. Milan Apih piše: »Stražili so nas žandarji pod poveljstvom omejenega kapetana Terzića, ki je bil zagrižen sovražnik komunistov, še posebno Slovencev. Na videz je bilo teh sto žandarjev v posebni orožniški šoli, v resnici pa so bili le

posebej zbrana stacionirana četa, ki nam je kratila vse človeške pravice«.

Kljub temu so interniranci prek pisem vzdrževali tesne zveze z domačimi krajanji.

Angelca in Pepca sta prek znancev in sorodnikov obveščali partijo o stanju v taborišču. V teh pismih je čutili smelost, pogum in veliko revolucionarnost. Iz njih razberemo odločen in močan upor, ki sta ga nosili v sebi proti ravnanju vlade Cvetković — Maček. V njih je veliko človekoljubnih izjav.

Sorodniki in znanci iz našega kraja so na ta pisma odgovarjali in izražali sočutje z interniranci v Bileci. Predvsem pa so iz njih zvenele bodrilne borbene besede, besede solidarnosti. Tako se je utrjevalo medsebojno tovarištvo in prijateljstvo, tako se je še bolj krepila revolucionarna borbena zavest.

Partija in napredni demokratični del javnosti se je v tem času zavzemal in bojeval za to, da bi vlada ukinila člen 12 a, zakona o zaščiti države, s katerim so bili komunisti praktično postavljeni zunaj zakona, ter odpravila koncentracijska taborišča v Jugoslaviji. Te akcije so bile sestavni del boja proti fašizmu in profašistični vladi ter boja za demokraticjo, svobodo in druge pravice delovnih ljudi.

Da bi bila partija še natančneje seznanjena s stanjem v taborišču, je na iniciativo

Edvarda Kardelja odpotoval na obisk k Pepci njen brat Polde Maček.

Partijska organizacija je tako mogla še uspešneje razkrinkati režimsko početje in prek letakov protestirati proti členu 12 a. Posebno velike listkovne akcije so bile 1. maja 1940. Letaki so bili razmnoženi v delavnici Poldeta Mačka.

Pod pritiskom demokratičnega javnega mnenja je končno morala vlada razpustiti taborišče v Bileci. Interniranci so se vrnili na svoje domove. Toda bili so pod nadzorstvom policije in žandarmerije. Takole piše Angelca Pepci, ki je tedaj še bila v Bileci: »Dobila sem navodila za podaljšanje internacije v domačem kraju. Vsak dan se moram javljati na Vevčah (na orožniški postaji — op. p.), takoj ko grem iz službe. Tudi v drugo vas ne morem brez dovoljenja. Moje bivanje je trikot, tako so mi dejali, in sicer: tovarna — stanovanje in — pisarna na Vevčah«.

Člen 12 a je ostal in preganjanje komunistov ni prenehalo.

Iz naših krajev so bili kmalu pregnani v taborišče Ivanjica Franc Kumše, Valentin Marinko, Jože Kočar, Jože Anžur in Polde Maček.

Prav je imel tovariš Kardelj, ko je zapisal: »Oni lahko izpuste vse ljudi iz taborišča, a člen 12 a bo ostal in ob prvi priliki bo zopet stopil v akcijo«.

STANE BOBNAR

Foto:
S. GERLICA

SVET, KI GA HOČEM

Če ne spiš, si buden. Počneš lahko, kar hočeš.

Kaj hočeš? To bi lahko vezli dobesedno, vendar to ni mogoče. Le zakaj moraš želje, včasih celo potrebe, omejiti, ker vsega pač le ne moreš delati? V takih primerih ponavadi razmišljam.

Razmišljati je tako zanimivo! Lahko misliš na vse, kar se ti le posveti v glavi. Lepo je, če misliš na same lepe stvari. Toda kaj, ko je lepega premalo, da bi odtehtalo vse zlo, vse grde stvari, ki jih je polno na svetu. V Pionirju sem pred leti brala pesem: Svet, ki ga hočem. Dostikrat se spomnim nanjo. Koliko je ljudi na svetu, ne le otrok, ki si žele tak svet, kot je tisti, ki si ga želi šestnajstletna Margje Reed. Zakaj se naše želje ne bi uresničile? Je to res tako težko, je to novi svet res tako neresničen, dežela sanj? To ne more biti res. Kako je mogoče, da spregledamo krivice, ki se gode na Zemlji, tu na sosednji celini, v sosednji deželi, v našem mestu? (mogoče?)

*Svet, ki ga hočem,
naj ne bo svet, v katerem
je dovoljeno ubijati,
v katerem imajo ljudje sicer oči,
a z njimi ne vidijo.
Svet, ki ga hočem, je poln upanja,
v njem ljudi ne obešajo z vrvo,
zadrženo okrog vratu,
pritrjeno na drevo,
sramotno, v dolini brez imena...*

Lepa je ta pesem. Kot pesem otroka, starega čez tisoč let! Tako mislijo vsi mladi, vsi otroci, delovni ljudje in vsi starci, vsi, ki se zavedajo, da nas lahko pogubi politika velesil, vsi, ki bi radi živeli srečno, brez strahu pred neznanim. Le zakaj ne bi imeli otroci, ki je v njihovih rokah prihodnost, takega sveta, kot ga hočejo sami?!

OŠ JOŽETA MOŠKRIČA

Oblak je kakor ženska

*Kakó blizu sta si oblak in gora
oba snežna čista
v skupnem prijatelju soncu*

*Oblak je kakor ženska
pripluje in objame goro
češe jo*

*boža nato se odpravi iskat drugo goro
ostane kepa na gori samo v spomin?*

*Gora privita na svoj večni prostor
se ozira in vabi oblak
ves bel in svetel in blag*

*Oblak je jakor ženak
njegova bela mreža je vedno polna
njegovi lasje nam segajo do hrbtov*

*Oblak je kakor ženska
za njim pripluje hrumeče
svinčeno pokrivalo
v službi nebožjih vetrov.*

*Zato ptica z gore poljubi oblak
in se vrne na zemljo.*

JANEZ GRČAR

Mama

*Nocoj je tako tiha noč
in jaz sem tako sama.
Na srečo mislim, kot nekoč
in nate mislim, mama.*

*Nasmeh, ki nosiš ga v očeh
kot na tej sliki vrsto let.
Na utrip srca, ki silji me,
da mislim nate spet in spet.*

*In na tvoj glas, ki zame
ves čas bo tuj in nepoznan...
na tvoj dotik, ki ga ne bo,
ker si predaleč stran.*

*Ti nimaš zame nič besed,
in mrzle tvoje so dlani.
Pa vendar mislim nate spet in spet,
čeprav še veter ne pove, kje si.*

*Nikoli ne bom vedela,
zakaj prepad delil je najini življenji,
zakaj za most, ki veže pot nazaj,
premalí sta bili obe trpljenji.*

*Vem, tujki sva si jaz in ti,
morda tako kot jaz si sama...
A jaz ostanem tvoja kri
in ti boš zmeraj moja mama!*

ZOFI
FIGOVEC

- Sreča je
- če kaj dobro napraviš,
  - če kaj dobiš,
  - če greš v živalski vrt,
  - če sneži,
  - ko je dedek Mraz,
  - kadar smo vsi doma,
  - ko je mamica vesela,
  - če vidim Tita na televiziji,
  - kadar gledam na televiziji veliko dobrih risank,
  - ko sem zdrav,
  - kadar je sobota,
  - da se pelješ z vlakom,
  - da grem v hribe, ker je lepa narava,
  - ko me tovarišica pohvali,
  - da znam matematiko,
  - ko pesmico lepo povem v šoli,
  - če je naš razred čist,
  - ko pridem prvi dan v šolo,
  - da sem pionirka,
  - ko pišem kontrolno in dobim pet,
  - če dobiš čebelico od tovarišice,
  - da si sprejet v pionirje,
  - ker imam tovarišico,
  - ko greš k staremu atu v bolnišnico,
  - če mamica dojenčka rodi,
  - če te pridejo starši v kolonijo obiskat,
  - da grem k stari mami na obisk,
  - da imam starše
  - ko pomagam mami,
  - da očka peče palačinke.

Zame je sreča mamica.

Srečen sem, da sem Slovenec, da sem Slovenka, da živim v Jugoslaviji. Srečni smo lahko, da imamo dobrega predsednika Tita.

Srečen sem, ker se tovariš Tito bori za mir na svetu.

Srečen sem bil, ko se je oče vrnil iz bolnišnice.

Jaz sem srečen v šoli.

Srečen sem, ker se bo naša šola imenovala po velikem človeku Edvardu Kardelju.

Učenci 1. in 2. razreda

Za nas mlade, ki komaj stopamo v življenje, je sreča to, da si v šoli uspešen, da si v družbi priljubljen.

Sreča je živeti in ustvarjati v svobodi.

Srečni smo, da živimo v deželi, katero vodi tovariš Tito.

MIRJANA KOMES 8. c

Sreča je beseda, ki spominja na vso lepoto, dobroto in nasploh, če ti nekaj uspe. Če te kdo osreči.

Srečo si ustvarja človek sam, ker je njegova sreča drugačna od tujih. Lepo je doživeti srečo, če veš, kaj ti prinese v prihodnosti. Pravijo, da sreča nikogar ne prizadene, a to ni resnica. Tvoja sreča, ki ti veliko pomeni in si je zelo vesel, lahko prizadene tvojega najboljšega prijatelja. Zato premisli, kakšno pot do sreče si boš izbral. Sreča to je, da smo svobodni in da imamo vse, kar potrebujemo. To je sreča, za katero živimo.

JOŽI GREGORIČ 7. r
Vsi: OŠ EDVARDA KARDELJA

Vsem se tako mudi

Hodim po ljubljanskih ulicah. Zelo veliko jih je. Ogromno. Na njih je polno ljudi. Hodijo v trgovine, iz njih, v pivnice, v prodajalne čevljev itd. To je nuja modernega človeka. Ljudje se bojijo, da jim ne bi zmanjkalo časa. Da morda ne bodo naredili tistega, kar imajo v načrtu. Ali pa hočejo čimprej vse postoriti, da bi bili potem prosti? Da bi imeli po opravljenih opravkih čas tudi za osebno zadovoljstvo?

Skratka, vsi hitijo in bežijo pred časom.

Tudi drugje ljudje hitijo. Ne samo na ljubljanskih ulicah. Na primer kmet hiti obirat koruzo, da mu ne bi na polju

splesnila. Poleti hiti žet pšenico, da mu je ne bi stolkla toča. Na cestah avtomobili hitijo z brzino, da se izpod gum kar iskri. Voznik misli, da bo pridobil na času, če bo divjal. Čudne misli. Je že bolje priti na »cilj« tudi uro kasneje kot sploh nikoli.

Tudi v šoli je tako. Na primer, pišemo kontrolno vajo. Vsak hiti, ne misli dovolj in potem napiše čisto nekaj drugega kot pravilen odgovor. Potem so slabe ocene.

Ljudem se mudi za časom... Vsem se tako mudi, mudi, mudi.

KARMEN BORLOVAN, 7. b
OŠ ADOLFA JAKHLA

Puberteta

Kaj pravzaprav je puberteta?

To so tista leta,
ko vsak nad oblaki leta,
ko še vsak za nič znervira,
v jezi svoji prav nič ne zavira.

To so tisti dnevi,
ko se vsak zaljubi,
ko vsak sanjari
o ljubezni pravi.

To so tiste ure,
ko jih vsak doživlja,
pa čeprav jih včasih
prav težko preživlja.

OŠ KARLA DESTOVNIKA-KAJUHA

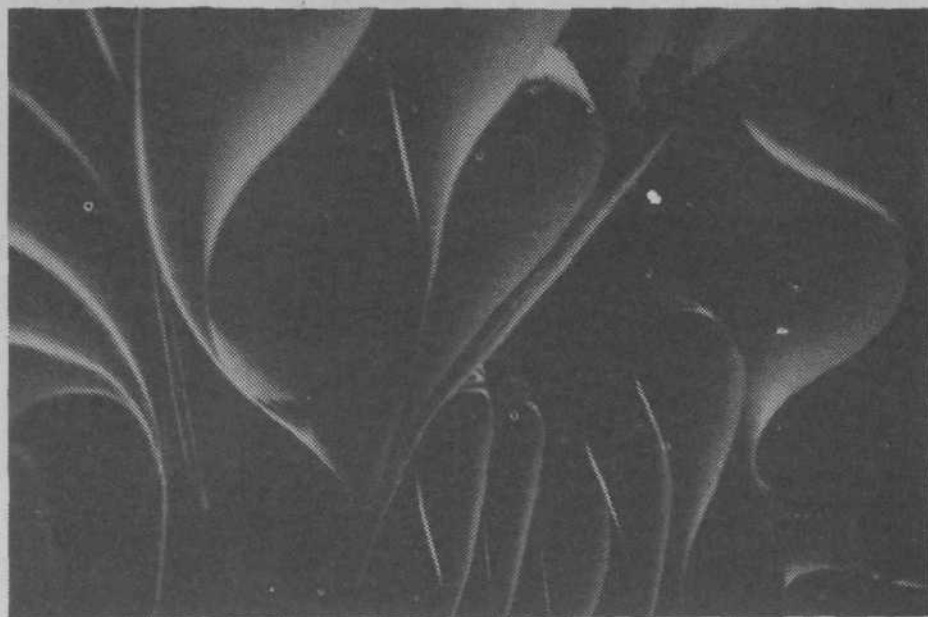
KRHKO SRCE

Moje srce je krhko,
zato — pazi!

Lahko se zlomi
kakor kos stekla,
kakor vaza,
kakor čaša.

Lahko se zlomi — ne bo ga več.
Ne bo več mojega srca,
ne bo več moje ljubezni.

MIRJANA IVANOVIČ
OŠ JOŽETA MOŠKRIČA

Oblike 1

— Foto: TIHOMIR PINTER

Sreča ali denar?

Zame — denar.

Sreča pride
in gre

in ostane ti
neizpolnjena
stran dnevnika.

Denar pa imaš,

ga zapraviš,
ali podariš,
ali pa ga kar hraniš
in držiš,

saj tako ali tako
ni nič vreden.

Preveč sreče imam
in jo sovražim, kolnem.

Želim si, da bi je ne imela
in bi si jo želela.

Kot denar?

Ne...

DARJA MIHALIČ

Sosed je slikar.

On slika.

Slika: travo,

kamenje,

ljudi,

vijolice,

pse,...

Je naiven umetnik — samorastnik bi
rekli.

(Tercialke: nor mladoletnik!)

Videla sem: kako riše, kaj riše, s čim
riše.

(Iste: o, prekletnik!)

Iz tega bi sledilo — poučen nauk
morda:

mladi niso moralni.

(Sama pijem koka-kolo v slaščičarni.)

On je mlad — torej ni moralen.

Glas modrosti — onih — torej je neva-
ren!

NUŠA MARN

OŠ JOŽETA MOŠKRIČA

SAMOTA

Povsod gneča, povsod hrup,
toda ostajam sam, nedoumljivo sam,
kot veter, ki je povsod in nikjer,
kot klic enega v množici.

Samota ne obdaja,

samota ne grize in trga — ubija,
osamljen kot viharnik v gorah
čakaj, da postanem kamen — kamen.

BOJAN KOZLEVČAR

Saturnus

DIKTATURA NA VASI

(Nadaljevanje s 1. strani)

drugega vidika. Potem pa se je Zepova razlaga le pričela oprijemati tudi nekaterih drugih. Pričeli so vseprek govoriti o slabem dosedanjem gospodarstvu, da so pri tem pozabili celo na diktaturo. Še previdni Virej in še previdnejši Dvornik sta jela tipati okoli sebe. Naenkrat so se vsi kmetje začeli obračati proti delavski mizi in jim dopovedovati, da se njim, delavcem, tudi pod novim režimom ni nič bati, kajti če ima denar kmet, ga ima tudi delavec. Kdo ve, kam bi bil pogovor nazadnje prispel, ako bi nadučitelj Jank nenadoma ne bil vstal izza mize, udaril po njej, da so steklenice odskočile, in hripavo zavpil:

»Živela diktatura!«

Njegovemu vzkliku ni nihče pritrjeval. Medtem ko so se kmetje še malo prej ob Zepovem pripovedovanju pričeli sprijaznjevati z novim režimom, so zdaj molčali in se kvečjemu zbegani spogledovali. Celo župnik Virej je strmel v nadučitelja kakor zabodeno tele. Jan pa je še enkrat udaril po mizi in zavpil:

»Živela diktatura!«

Z Jankom se je naenkrat zgodila čudna sprememba. Do zdaj se ni vmešaval v politiko in se sploh ni spuščal v politične pogovore, tudi pri zadnjih občinskih volitvah se ni izjavil za nobeno stranko, zdaj pa je kar hipoma zagorel za novo stvar.

Bog ve, kaj se je v njem pretrgalo, ali se mu je odprla kaka nova žilica ali pa je k temu pripomogel Pernjakov mošt, ki se je lahko kosal z vsakim vinom: res pa je bilo, da je mož ves zagorel za novo stvar. Gostje so bili iznenadeni in so začeli sumiti, da Jank nima čistih namenov z

njimi. Iz zadrege jih je rešil Ložekar, ki je čisto neumno vprašal:

»Jank, zakaj pa ste vi za diktaturo?«

»Zato, ker je general za predsednika.«

Z generalom pa je Jank stvari napravil slabo uslugo. To, kar je sledilo, je bilo podobno temu, kadar si kdo globoko zajame sapo. Jank je začel govoriti o vojski, o zaupanju vanjo in tako naprej. Gostje so ga nemo poslušali, on pa ni vedel, da jim govori, ko da bi govoril državljanom neke druge celine. Ob prvem premoru je rešil položaj Dovganoč, ki je zgrabil za posodo z moštom, jo dvignil in zavpil:

»Pijmo ga, zdaj ni več parlamenta, pa ga lahko kar pijemo!«

Pogovor je začel postajati zdaj toplejši in zaupnejši; nazadnje so se delavski in kmečki pivci pomešali med seboj za mizami. Kmalu so sedeli vsi vprek, in že čez nekaj časa sta si napijala nadučitelj Jank in tesač Tehant iz iste steklenice. Pri pitju niso niti opazili, da je pijača vedno močnejša. Tu je imel prste vmes Apat, ki je imel navado, da je začel pijači na tihem priliti nekoliko beline, kadar je hotel dvigniti razpoloženje in pridržati goste. Uspeh je bil kmalu popoln, kajti v Jamnici se je že davno stemnilo, a pri Apatu nihče ni mislil na odhod. Gostje so še nekajkrat premleli diktaturo, pri čemer so se pokazali vedno isti obrisi interesov kakor ob novici o njeni razglasitvi. Jank je bil odkrito zanjo, župnik Virej je delal to bolj prikrito in z nekim strahom, župan Dvornik in nekateri drugi so sicer nekoliko omahovali, nazadnje pa jim stvar le ni bila nevšečna; Mudaf ni hotel pokazati svojega obraza, Ložekar se je delal še bolj pijanega, kakor je v resnici bil, Permanov Ahac je ostal zamišljen tudi ponoči, Dovganoč je vpil za diktaturo, ker mu je nocoj Jank prvič plačal za pijačo, drugi tesači pa so bili za tistega, ki je pravkar bil na vrsti, da plača zapitek. Tudi pozno v noč Dvornik in Mudaf nista nehala siliti v Ahaca, naj vendar pove, kaj pravzaprav misli. Ahac pa se

nikakor ni hotel izdati, le enkrat ga je Mudaf pripravil do tega, da je odgovoril:

»Bomo že čez nekaj let govorili!«

»Ti si tič!« je odvrnil Mudaf in se zagonetno smejal.

Pitje se je nadaljevalo, dokler župnik Virej ni potegnil ure iz žepa in rekel:

»Fantje, zdaj pa je zadnji čas, polnoč bo, jaz moram iti domov.«

Pivci so iz izkušnje vedeli, da govori zdaj župnik Virej resnico: po polnoči nikdar ni pil. Nocoj je bil izpraznil dva in dvajset steklenic piva, medtem ko je imel Ložekar petindvajset praznih v vrsti. Ta poraz pa župnika nocoj ni preveč bolel, ker je bilo očitno, da je pri onem sodeloval tudi Tehant s svojim nenasitnim glom.

Z župnikom vred so se dvignili tudi drugi pivci. Apat jih ni skušal zadezevati, ker je bila belina, ki jo je prilival pijači, za nocoj že poravnana, uspeh pa viden pri gostih samih. Zato je kratko malo prinesel petrolejko, jo prižgal in dejal:

»Kdo pa bo svetil?«

»Jaz!« se je ponudil Bunk in že prijel za luč.

»Ti mi jo boš torej tudi vrnil,« ni pozabil reči Apat.

»Kdo pa drug, saj toliko mi vendar še zupaš,« se je razkošatil mladi kmet.

Potem so se pivci spravili na cesto, s težavo sicer, ker je skoraj vsak mencial in stopical za tri trezne ljudi. Ko je družba bila na cesti, si je Apat globoko oddahnil, pri čem pa vzdihnil:

»Da bi se le kaka nesreča ne zgodila.«

NAŠA SKUPNOST — 25. MAJ

Umetniška priloga. Ureja komisija pri uredniškem odboru Nsk, zanjo odgovarja Marjan Moškrič.

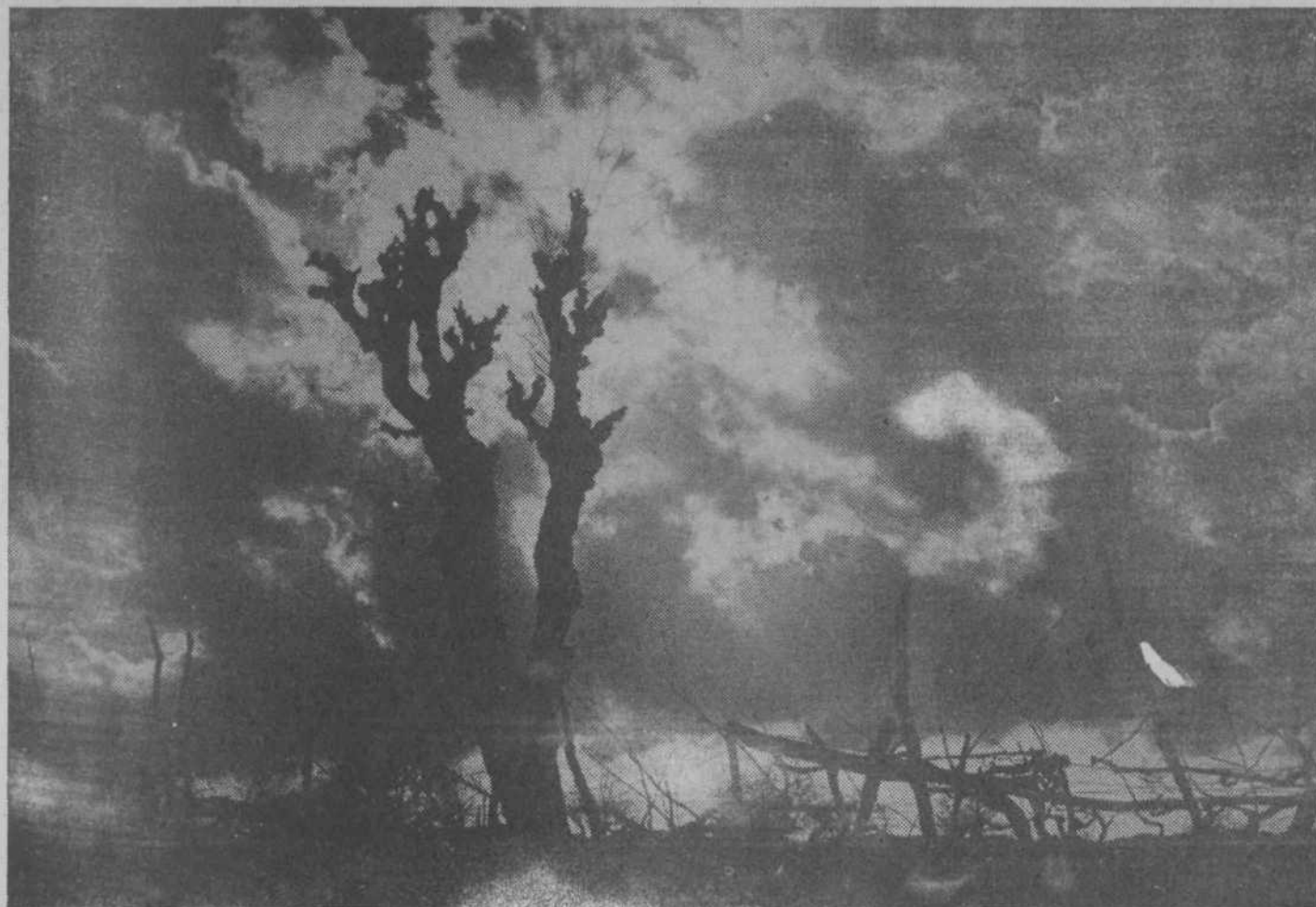

Foto: JANEZ JUVAN